

Joseph Wresinski, onvermoeibaar pleitbezorger van mensenrechten en vrede

Vooraf

Joseph Wresinski (1917 – 1988) staat bekend om zijn leven, gewijd aan mensen die in extreme armoede moeten leven. Zijn persoonlijke ervaring van armoede heeft hem ertoe gebracht met de eerst betrokkenen bij armoede een nieuwe aanpak te ontwikkelen; een benadering die uitgaat van de mogelijkheden en de wensen van de mensen zelf, een mensenrechten-aanpak.

Met deze aanpak heeft hij afgerekend met een eeuwenoude, bijna overal diepgewortelde instelling, waarbij de armsten eerder als voorwerp van liefdadigheid en van heropvoeding dan als actieve verdedigers van mensenrechten beschouwd en behandeld worden. Die heersende praktijk berust op onwetendheid over armoede, op vooropgezette ideeën over de mogelijkheden van de betrokken personen, en op vooroordelen. Ze geeft deze bevolkingsgroep geen stem en ontnemt de armsten zeggenschap over hun eigen leven. Ze gaat in tegen hetgeen de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens verkondigt, namelijk: *“Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren. Zij zijn begiftigd met verstand en geweten, en behoren zich jegens elkander in een geest van broederschap te gedragen.”*

Het leven en de aanpak van Joseph Wresinski staan beschreven in boeken en geschriften, waarin zijn ideeën en verschillende aspecten van zijn actie uitvoerig naar voren komen. (1) In dit nummer 26 van Vierde Wereld Verkenningen staan wij stil bij zijn inspanningen voor vrede en mensenrechten.

Op dat vlak heeft zijn werk in zijn leven tot een aantal belangrijke resultaten geleid, waarvan twee eruit schieten.

Zo heeft hij er de basis voor kunnen leggen dat de armste bevolkingsgroep, de Vierde Wereld, als een onmisbare partner wordt beschouwd op nationaal, Europees en internationaal vlak; op gelijke voet met anderen. Verder heeft hij vele mensen, wereldwijd, ervan weten te overtuigen dat de situatie van de mensen die in een

situatie van extreme armoede moeten leven, een schending van alle mensenrechten inhoudt. Om die ernstige mistoestand uit de wereld te helpen, is een globale, toekomstgerichte aanpak nodig, die ook wel Wresinski-aanpak genoemd wordt.

Joseph Wresinski wordt beïnvloed door zijn ervaring van extreme armoede vanaf de wieg en door zijn belangstelling voor wat er in de wereld omgaat. Deze aspecten lopen al vanaf zijn jeugd in elkaar over.

Inhoudsopgave

Vooraf	1
1. Een jeugd gemarkeerd door armoede en oorlogsgeweld	3
2. Het kamp voor onbehuisden in Noisy-le-Grand (1956 – 1967), geboorteplaats van de beweging	5
2.1. In eerste instantie deelt hij het leven van de armsten en ontwikkelt met hen, al doende, al handelend, een gedegen kennis van extreme armoede	6
2.2. Mei 1968 is een doorslaggevend moment: Het volontariaat wordt zich ervan bewust dat ze samen met de armsten, een beweging vormen die voor de mensenrechten opkomt	9
2.3. De evenementen van mei 1968 brengen Joseph Wresinski er toe doelbewust contacten met internationale organisaties op te bouwen	10
3. Twee sprekende resultaten, successen	13
3.1. Het rapport: “Grote armoede en economische en sociale bestaansonzekerheid” van de Franse SER, ook wel het Wresinski- rapport genoemd	13
3.2. 17 oktober 1987, Extreme armoede is een schending van de mensenrechten	14
4. Besluit: Blijvende invloed van het vredesstreven van Joseph Wresinski	15

1. Een jeugd gemarkeerd door armoede en oorlogsgeweld

Vanaf de eerste dag van zijn leven wordt Joseph Wresinski geconfronteerd met extreme armoede, met de gebeurtenissen in de wereld en het belang van vrede.

Zijn ouders zijn buitenlanders. Zijn vader komt uit Polen en zijn moeder uit Spanje, maar beiden wonen in Frankrijk. De eerste Wereldoorlog (juli 1914 – november 1918) breekt uit. Vader heeft een Duits paspoort omdat de Poolse streek waar hij vandaan komt, op dat moment in Duitse handen is. Hij wordt beschouwd als een gevaar voor de nationale veiligheid en, zoals vele anderen, wordt hij met zijn gezin geïnterneerd. Joseph verblijft - na zijn geboorte op 12 februari 1917 - de eerste maanden van zijn leven opgesloten in het leegstaand seminarie van Angers. In zijn kinderjaren wordt Joseph nog regelmatig voor mof uitgemaakt.

Na de oorlog vindt het gezin Wresinski onderdak in een kleine, afgedankte smederij in een volksbuurt in Angers. Een beetje verder op ligt het moederhuis van de Zusters van de Goede Herder. Vanaf zijn vijfde jaar (en jarenlang) ontmoet Joseph deze zusters dagelijks. Want 's morgens vroeg gaat hij naar het klooster om er de mis te dienen. Hij krijgt er een stuk brood met jam en een kom koffie met melk. Met dat eerste baantje verdient hij ook een paar centen. Tegen het middaguur gaat hij met zijn broer opnieuw naar de zusters om er resten van het middagmaal op te halen.

De Congregatie van de Goede Herder is in die tijd wereldwijd verspreid. Ze is oorspronkelijk opgericht om zich in te zetten op plaatsen waar emigranten of slavenmarkten zijn en wijdt zich in het bijzonder aan weeskinderen en ongehuwde moeders.

De vader van Joseph tracht de armoede te ontvluchten. Zijn moeder blijft met de kinderen achter in Angers. Al vóór de economische crisis van 1929 is de familie afhankelijk van liefdadigheid. Alles wat het gezin bezit - huisraad, kleren, eten - is

geschonken. De dames van de parochie mengen zich in hun leven. Zijn moeder moet een piano, geërfd van een tante, verkopen om bij hen in de gunst te blijven.

Joseph Wresinski leert tegelijkertijd van haar hoe wezenlijk mensen zijn die naar je luisteren, bij wie je je hart kunt luchten, die je serieus nemen en respect voor je hebben, zoals enkele zusters en de pastoor. Ook vertelt hij dat op een moment dat de armoedesituatie thuis onhoudbaar geworden is, een wild vreemde een enveloppe met geld onder de deur schuift. Joseph beschouwt dit, de rest van zijn leven, als een teken dat je erop mag vertrouwen dat er altijd medemensen zullen zijn die hart voor je hebben.

Als hij 13 jaar is, gaat Joseph in de leer bij een banketbakker. Zijn nieuwsgierigheid brengt hem eerst bij de Communistische jongerenbeweging en vervolgens, in 1934, bij de Katholieke Arbeiders Jeugd. (2) Op de eerste bijeenkomst bij de K.A.J. vraagt de aalmoezenier aan Joseph om het verslag te maken. Hij leert er notities te maken en neemt deel aan enquêtes over de situatie van werkende jongeren en aan acties.

Joseph besluit priester te worden en in 1936 volgt hij inhaallessen op het kleinseminarie, met leerlingen veel jonger dan hij. Hij wordt opgeroepen voor militaire dienst in 1937. Als de Tweede Wereldoorlog (1939 – 1945) uitbreekt, wordt hij gemobiliseerd. Hij wordt krijgsgevangen gemaakt, maar ontsnapt en verblijft illegaal in het groot seminarie van het bisdom Soisson in Entrammes (Mayenne). Na de oorlog, op 29 juni 1946, wordt hij priester gewijd en kiest als devies: “Kies het ruime sop en werp uw netten uit”.

Père Joseph wordt eerst in een parochie in Tergnier aangesteld (1946 – 1948) en heeft er veel contacten met spoorwegaarbeiders.

Joseph Wresinski interesseert zich ook voor het Missiewerk in Frankrijk, (3) een beweging van priesters die onder en met de arbeiders wil werken. Zo verblijft hij in november 1948 in het seminarie van het Missiewerk in Lisieux. Hij gaat op verschillende plaatsen preken, maar loopt een hersenvliesontsteking op en lijdt aan tuberculose. Hij wordt daarom (begin 1949 – mei 1950) opgenomen in het sanatorium in Lisieux. Hij kan zijn missiewerk niet voortzetten.

Hij wordt dan aangesteld in Dhuizel (1951 – 1956), een kleine plattelandsgemeente, met enkele herenboeren, in l'Aisne. In de wijde omgeving is bekend dat hij zwervers opvangt. Ook is Joseph veel te vinden onder de seizoenarbeiders, Belgen, Italianen, Portugezen, Polen en Spanjaarden, en hij rooit suikerbieten met hen in het veld. Jaren later spreken de parochianen van Dhuizel nog van zijn kerststallen, die de wolkenkrabbers van New York voorstellen of een wereldbol met kinderen die elkaar de hand geven.

2. Het kamp voor onbehuisden in Noisy-le-Grand (1956 – 1967), geboorteplaats van de beweging ATD Vierde Wereld

Zijn bisschop, die hem sinds jaren kent, stelt hem voor een tijdje bij de gezinnen van het kamp in Noisy-le-Grand door te brengen. Dit kamp is opgericht na de radio-oproep van Abbé Pierre in de strenge winter van 1954, toen een vrouw in de straten van Parijs omkwam van de kou.

Als Joseph hier, in een verzengende hitte, aankomt op 14 juli 1956 (feest van de Franse revolutie, nationale feestdag) ziet hij een kale vlakte, met daarop een soort daklozenkamp; met verlaten steegjes en niemand buiten. En hij zegt bij zichzelf: *“Vroeger brachten waterbronnen, kruispunten van wegen, een kerktoeren, een fabriek de mensen bijeen. Hier worden gezinnen bijeengebracht door armoede; geen relatieve armoede, maar collectieve ellende. Onmiddellijk heb ik aangevoeld dat ik bij mijn volk was.*

Vanaf dat moment af heeft mijn leven een keer genomen. Want die dag heb ik met mezelf afgesproken dat als ik er zou blijven, ik zou zorgen dat deze gezinnen de trappen van het Vaticaan, het paleis van de president en van de VN zouden kunnen beklimmen. (...)

Sindsdien ben ik dag en nacht achtervolgd door het idee dat dit volk nooit uit zijn ellende zou komen zolang het niet in zijn geheel, als volk, ontvangen zou worden op de plaatsen waar de andere mensen discussiëren en debatteren. Het moest op voet van gelijkheid aanwezig zijn, overal waar mensen praten en niet alleen over het heden beslissen, maar ook over de toekomst van de mens en de mensheid.” (4)

Dit alles blijkt geen geringe opgave, gezien de zo diepe ellende, de algehele staat van armoede, het gemis aan middelen en de ondervoeding die hij in het kamp aantreft, waarbij de bewoners nauwelijks weten wat hen de volgende dag boven het hoofd kan hangen.

2.1. In eerste instantie deelt hij het leven van de armsten en ontwikkelt met hen, al doende, al handelend, een gedegen kennis van extreme armoede

De situatie in het kamp kan vergeleken met die van vluchtelingenkampen tegenwoordig, met als verschil dat de gezinnen in het kamp geen beschermde status hebben. De mensen die er wonen zijn voor het merendeel landgenoten, al zijn er ook een aantal gezinnen die uit Duitsland zijn gevlucht. Ze worden behandeld als verschoppelingen die zelf verantwoordelijk zijn voor hun situatie, onaangepast met wie niets te beginnen valt.

Gezien die vreselijke situatie zou je kunnen verwachten dat Joseph met de bewoners in verzet zou komen. Maar hij wijst het idee van de klassenstrijd af. Vanaf het begin zoekt hij medestanders uit alle lagen van de samenleving. Hij probeert bij hen begrip te kweken, menselijke relaties (solidariteit, broederlijkheid, vriendschap, liefde) op te bouwen, op allerlei manieren te werken aan een betere verstandhouding. Hij nodigt hen uit hun kennis, bekwaamheden, relaties met de armsten te delen en met hen op pad te gaan. (5)

In wezen werkt Joseph Wresinski aan vrede. Niet een gewapende vrede waarbij partijen vijandig tegenover elkaar blijven staan, maar aan een vrede die mensen samenbrengt, die mogelijkheden schept om samen, met elkaar, nieuwe wegen te zoeken.

Zo heeft hij een internationale groep mensen samen gebracht in wat het volontariaat (6) geworden is, dat zijn passie voor de armen heeft willen delen en hem in zijn avontuur heeft vergezeld. Met hen heeft hij acties op touw gezet die laten zien dat de meest buitengesloten gezinnen zelf aan de verbetering van hun lot willen en kunnen werken.

In die tijd komen er liefst 27 liefdadigheidsorganisaties naar het kamp, die op de een of andere manier hulp verstrekken, spullen

brengen of voedsel uitdelen. Deze gratis bedeling vormt een belangrijke bron van onenigheid en tweespalt, afgunst en jaloezie, uitbuiting, ruzie en geweld, en vechtpartijen tussen de bewoners. Daarom beschouwt Joseph Wresinski dit soort hulp als hulpgebaren waarmee je de mensen in wezen in de steek laat, waarmee je nog meer verpaupering, vernedering scheidt. De mensen schieten er niets mee op. Het is een vorm van een fundamentele onrechtvaardigheid.

Die constatering brengt hem ertoe samen met de bewoners van het kamp alleen de waardevolle vormen van hulpverlening te behouden en te bevorderen. Met hen richt hij daarvoor een vereniging op: de Actiegroep voor Europese cultuur. Zelf zegt hij ervan:

“Want wat we aan het oprichten waren, was eigenlijk een internationale beweging voor de verdediging van de Rechten van de Mens. We moesten in dit vreselijke kamp het isolement van de mensen doorbreken. De keuze van de naam Europese actiegroep was een manier om, in een tijd waar veel over Europa gesproken werd, in te haken op belangrijke stromingen die de wereld kent en om te ontsnappen aan de wereld van de hulpverlening om bij de wereld van de verdedigers van de mensenrechten te gaan horen.”
(7)

De belangrijkste doelstellingen van de vereniging zijn: Ten eerste, het kamp te laten verdwijnen, maar wel zo dat er garanties bestaan voor de herhuisvesting van alle gezinnen, zonder enige uitzondering. En ten tweede, mogelijkheden te scheppen voor een verbetering van de levensomstandigheden, plaats in te ruimen voor cultuur en vooral samenhang te kweken met de buitenwereld.

Deze vereniging krijgt echter geen goedkeuring van de overheid. Joseph Wresinski doet dan een beroep op een aantal vrienden in Parijs, mensen uit vooraanstaande kringen en het bedrijfsleven. Samen richten ze een vereniging op die ze Aide à Toute Détresse (ATD) noemen. (8)

Geneviève de Gaulle Antoniaz, nicht van de Generaal Charles de Gaulle, in die jaren President van de Franse Republiek, is een van de oprichters die ATD haar leven lang trouw blijft. Zij vertelt welke enorme inspanningen jarenlang nodig zijn geweest om zelfs bij

instanties waar zij kennissen heeft, de vooroordelen ten aanzien van de bewoners van het kamp te doorbreken en te bereiken dat een duurzame oplossing voor de herhuisvesting van alle bewoners gevonden kan worden. Joseph Wresinski en zijn vrienden moeten werkelijk alles op alles zetten om te vermijden dat de bewoners van het kamp van Noisy-le-Grand, stuk voor stuk, van de meest dynamische mensen onder hen worden beroofd. Want de plaatselijke autoriteiten liggen dwars. Ze eisen dat het kamp met prikkeldraad en poorten omgeven wordt om te voorkomen dat nieuwe gezinnen er een toevlucht zoeken. En er zijn “politioele” acties om bewoners te verdrijven. (9)

Tegelijkertijd, sinds 1960, werkt de beweging – haar Bureau voor sociaal Onderzoek, later het Instituut voor Onderzoek en Vorming op het gebied van menselijke relaties in Pierrelaye – samen met een aantal internationaal bekend staande wetenschappers. (10) Op instigatie van Alwine de Vos van Steenwijk (11) organiseert ze twee Colloquia bij UNESCO, in 1961 en 1964. Ze brengt een indrukwekkend aantal studies over verschillende levensaspecten van de armsten uit. Ze staat aan de oorsprong van verschillende internationale onderzoekcomités, studiegroepen en programma's inzake armoede, onder meer in het kader van het Bureau van de Verenigde Naties (VN) in Genève.

Samen met deze wetenschappers weet Joseph Wresinski een solide kennis te ontwikkelen, niet gebaseerd op vooropgezette ideeën, veronderstellingen of gemiddelden, maar op de beleefde werkelijkheid van de mensen. Met deze kennis slagen zij erin om aan te tonen dat de situatie in het kamp niet individuele gevallen betreft, enkele door het noodlot getroffen, onwillige families, maar een extreem arme bevolkingsgroep die in alle westerse geïndustrialiseerde landen, en zelfs elders in de wereld, voorkomt. Het gaat om een bevolkingsgroep die vaak arm is van generatie op generatie. (12)

Deze wetenschappelijke inspanningen van de beweging worden nog jarenlang voortgezet.

2.2. Mei 1968 is een doorslaggevend moment: Het volontariaat wordt zich ervan bewust dat ze samen met de armsten, een beweging vormen die voor de mensenrechten opkomt

In mei 1968 breekt in Parijs een studentenopstand uit. Deze gaat gepaard met algemene stakingen. De hele economie van het land wordt lam gelegd. De post werkt niet meer. De gezinnen vinden geen middelen van bestaan meer. In de krottenwijken heerst hongersnood. Voor hun lijfsbehoud gaan de gezinnen zich daar – op plekken waar volontairs van de beweging aanwezig zijn – samen organiseren in Comités voor onderlinge hulpverlening.

Het is de eerste keer dat mensen uit verschillende krottenwijken rond Parijs samen gaan optrekken. De bewoners gaan zich ook bezinnen op hun situatie, huisvesting, onderwijs, gezondheid, middelen van bestaan en participatie. Ze worden zich zo bewust van hun gezamenlijke identiteit en ook van de noodzaak een beroep te doen op anderen.

Joseph Wresinski gaat dagenlang naar de Sorbonne, de oudste Universiteit van Frankrijk, in Parijs om met de actievoerende studenten te discussiëren. Hij doet een beroep op de studenten en anderen om hun kennis te komen delen met de armsten. Dit leidt in talloze sloppenwijken tot de oprichting van straatbibliotheken en activiteiten waar cultuur centraal staat.

De bewoners van de krottenwijken gaan klaagschriften opstellen, waarin ze hun situatie beschrijven en voorstellen doen, naar het voorbeeld van de klaagschriften tijdens de Franse Revolutie. (13) De beweging publiceert onder de titel: “*Un peuple parle*” (Een volk neemt het woord) (14) een selectie uit de klaagschriften, vergezeld van een Manifest dat door veel mensen uit andere kringen in de samenleving wordt getekend. Het richt zich tot de Overheid en tot al degenen die verantwoordelijk zijn voor het Handvest van de Rechten van de Mens. (15) Het stelt, dat participeren in de samenleving de voorwaarde is voor de erkenning van de menselijke waardigheid. Daarom moeten de armsten worden geraadpleegd en worden vertegenwoordigd door mensen die ze zelf hebben aangewezen. De beweging gaat voortaan het woord Vierde Wereld

gebruiken en eisen dat deze Vierde Wereld een eigen vertegenwoordiging krijgt.

Dank zij de gebeurtenissen van mei 1968 wordt, volgens Joseph Wresinski, het volontariaat van de beweging zich ervan bewust dat de beweging voor de mensenrechten opkomt, dat ze bij de verdedigers van de mensenrechten hoort. (16) En vanaf dat moment gaat de beweging haar doelstellingen uitdrukkelijk vertalen in termen van mensenrechten. Ze is een voorloper door te stellen dat we mensenrechten niet mogen beperken tot een bepaalde categorie rechten. Het heeft geen zin over de verdediging van politieke en burgerlijke vrijheden te spreken en de economische, sociale en culturele rechten over het hoofd te zien. Ze vormen één geheel. De mensenrechten zijn universeel, ondeelbaar en onderling afhankelijk. (17)

2.3. De evenementen van mei 1968 brengen Joseph Wresinski er toe doelbewust contacten met internationale organisaties op te bouwen

Hoewel de actie van de beweging vanaf het begin een internationaal, je kunt zeggen een mondiaal karakter had, bleven veel mensen – veel volontairs, medestanders en anderen – ATD Vierde Wereld zien als een vereniging die activiteiten uitvoert met zeer arme gezinnen en af en toe bij overheidsdiensten tracht te bemiddelen voor de verbetering van hun levensomstandigheden. (18)

Na mei 1969 gaat de beweging haar activiteiten verleggen. Ze gaat de mensen die in extreme armoede leven, organiseren. Deze vormen zich om hun gedachten te verwoorden, samen van gedachten te wisselen, hun ideeën te confronteren met anderen en zo een dialoog op gang te brengen. De beweging benadrukt voortaan dat deze bevolkingsgroep, de Vierde Wereld, een wezenlijke bijdrage kan en moet leveren aan het debat, met name op internationaal vlak.

“Onze actie, waar en hoe dan ook, is van geen enkele betekenis als het erom gaat de families uit de grootste ellende te halen. Ze heeft pas zin als wij onze actie op het niveau van de nationale

overheden, niet-gouvernementele organisaties en de internationale organisaties brengen. De Vierde Wereld moet kunnen bijdragen aan de enorme inspanningen van de mensheid tegen hongersnood, tegen foltering, en voor vrede. En dan nog moet de staten en NGO's met de bijdragen van de armsten rekening houden.” (19)

Zo gaan, vanaf 1968, Joseph Wresinski en Alwine de Vos van Steenwijk alles op alles zetten om de bevolking van de Vierde Wereld bestaansrecht te geven in het reilen en zeilen van de internationale gouvernementele organisaties. De beweging moet als een serieuze partner erkend worden, als een vertegenwoordiger van de armste bevolkingsgroepen in de wereld.

“ATD Vierde Wereld heeft niet veel deskundigheid, maar ze is deskundig als het over de armste bevolkingsgroep gaat. Ze heeft het vermogen zich een helder idee te vormen van de manier waarop deze bevolking haar situatie beleeft en om die opgedane kennis uit te dragen. Ze is bevoegd als het erom gaat naar de armsten te luisteren. Zo kan ze de vragen die de armsten aan de maatschappij stellen, overbrengen en op die basis het begin van een oplossing voorstellen.” (20)

In 1973 wordt de “Internationale beweging ATD Vierde Wereld” opgericht met als ledenorganisaties de bestaande nationale ATD verenigingen.

Op dat moment werkt de beweging al nauw samen met de Commissie van de Europese Gemeenschappen in Brussel. Ze gaat systematisch contacten leggen met het merendeel van de internationale organisaties. De rol van vrienden, medestanders, ambtenaren bij die organisaties is daarbij vaak doorslaggevend.

Zo wordt de beweging ingeschreven op de Lijst van NGO's ingeschreven bij de VN (ECOSOC). (21) De beweging verkrijgt een raadgevende status bij UNESCO. Ze wordt opgenomen in de Speciale Lijst van NGO's bij het Internationaal Arbeidsbureau in Genève. Ze krijgt een raadgevende status bij de Raad van Europa en bij UNICEF. Ze legt verder contacten met de Wereld Gezondheidsorganisatie, de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid, het Internationaal Monetair Fonds, de Wereldbank, het Hoog

Commissariaat voor de Vluchtelingen, het Hoog Commissariaat voor de mensenrechten.

Vanaf 1977 gaat ATD Vierde Wereld doelbewust initiatieven, die zich overal op de wereld met en voor de armsten inzetten, bijeenbrengen in het "Permanent Forum extreme armoede in de wereld", een platform waar deze groepen en organisaties hun actie en ervaring met elkaar kunnen delen en zodoende elkaar ondersteunen. (22)

De beweging roept, onder leiding van Alwine de Vos van Steenwijk, een internationaal secretariaat in het leven, met vertegenwoordigingen bij de internationale instellingen. Ze gaat actief deelnemen aan de activiteiten van deze organisaties. Ze spant zich in de betreffende organisaties van haver tot gort te kennen, door correspondentie, bezoeken, verzamelen van informatie. Ze gaat de rapporten, de programma's, evaluaties en activiteiten van die organisaties bestuderen en van commentaar voorzien. Ze neemt deel aan werkgroepen, seminars, conferenties, jaarvergaderingen. Ze stelt studies en actieprojecten voor. Ze stelt resoluties op en dient amendementen in op voorgestelde verdragen, maatregelen en besluiten. Ze ontmoet regelmatig de verantwoordelijke leiders van die organisaties. Ze neemt actief deel aan de koepels van internationale niet-gouvernementele organisaties, vertegenwoordigd bij de internationale instellingen. En ze betreft de medewerkers van internationale organisaties systematisch bij de eigen activiteiten, bijeenkomsten, campagnes.

3. Twee sprekende resultaten, successen

3.1. Het rapport: “Grote armoede en economische en sociale bestaansonzekerheid” van de Franse SER, ook wel het Wresinski-rapport genoemd

Joseph Wresinski wordt in 1979 benoemd tot lid van de Conseil économique et social, de Franse SER. In deze Raad zetelen vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers en van een aantal representatieve organisaties. Daarnaast telt de raad leden zoals Joseph Wresinski, die worden benoemd vanwege hun deskundigheid. In Nederland spreken we van “kroonleden”.

De Raad vertrouwt hem een rapport over extreme armoede toe. Zijn rapport “*Grote armoede en economische en sociale bestaansonzekerheid*”(23) stelt een definitie van extreme armoede in termen van mensenrechten voor:

“Bestaansonzekerheid is het ontbreken van één of meer zekerheden, met name het recht op werk, die individuen en gezinnen in staat stellen hun beroepsmatige, gezins- en sociale verantwoordelijkheden op zich te nemen en van hun fundamentele rechten te genieten.

De daaruit voortvloeiende onzekerheid kan groter of kleiner zijn en min of meer ernstige en definitieve gevolgen hebben. Ze leidt tot extreme armoede wanneer onzekerheden meerdere levensgebieden bestrijken, een duurzaam karakter aannemen en iemands kansen aantasten om, in de nabije toekomst, op eigen kracht, opnieuw zijn verantwoordelijkheden op zich te nemen en zijn rechten uit te oefenen.”

Het rapport baseert zich op een synthese van de jarenlang door de beweging vergaarde kennis en ervaring op het gebied van ernstige armoede. Die kennis is verrijkt met de inbreng van vele partners, waaronder ook internationale organisaties.

Op basis van die gegevens en feiten toont het rapport aan dat extreme armoede een schending van alle mensenrechten inhoudt. En als antwoord daarop stelt het een globaal, allesomvattend en

toekomstgericht beleid voor.

De gewoonte om specifieke maatregelen te nemen voor een bijzondere groep (de armsten) leidt, volgens het rapport, niet tot duurzame oplossingen. Zulke maatregelen kunnen soms nodig zijn, maar moeten liefst binnen de kortste keren opgeheven worden, want alle mensen moeten gebruik kunnen maken van dezelfde algemene voorzieningen, een ieder heeft recht op dezelfde voorzieningen (voor onderwijs, arbeid, huisvesting, inkomen, gezondheid...).

3.2. 17 oktober 1987, Extreme armoede is een schending van de mensenrechten

Zoals al aangegeven, heeft de beweging in de loop der jaren, onder leiding van Joseph Wresinski – lerend van de internationale organisaties – een mensenrechtensvisie ontwikkeld en uitgedragen waarin de armsten de voorlopers en de toetssteen zijn. Ze heeft aangetoond dat extreme armoede een schending van alle mensenrechten is. (24)

Tijdens de samenkomst op 17 oktober 1987 op het Trocadéro-plein in Parijs, hebben 100.000 verdedigers van de mensenrechten uit de hele wereld deze visie publiekelijk uitgedragen.

Bij deze manifestatie zien we het resultaat van de 30 jaar lange inspanningen van Joseph Wresinski als onvermoeibaar pleitbezorger van mensenrechten en van vrede. Op het Trocadero-plein verzamelen zich mensen uit alle geledingen van de samenleving, uit vele delen van de wereld: families die in extreme armoede moeten leven, trouwe vrienden, medestanders, Nobelprijswinnaars, artiesten, nationale verantwoordelijken uit meerdere landen, parlementariërs, leden van de SER, ministers, vertegenwoordigers van niet-gouvernementele organisaties. De internationale organisaties waarmee Joseph Wresinski contacten heeft opgebouwd en samengewerkt, hebben vertegenwoordigers afgevaardigd en een boodschap gestuurd.

De deelnemers hebben, op deze plek waar in 1948 de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens is getekend, samen een

Gedenksteen onthuld met de volgende tekst:

“Waar mensen gedoemd zijn in extreme armoede te leven, worden de Rechten van de Mens geschonden. Ons verenigen om die rechten te doen eerbiedigen is een dure plicht. père Joseph Wresinski.”

4. Besluit: Blijvende invloed van het vredesstreven van Joseph Wresinski

De invloed van het vredesstreven van Joseph Wresinski is nog altijd merkbaar. We zullen hiervan enkele voorbeelden geven.

De globale aanpak van het Franse Wresinski-rapport heeft andere landen, met name België (Algemeen Verslag over de Armoede (25)), en andere instanties, zoals de Raad van Europa en de Mensenrechtenraad van de VN in Genève geïnspireerd.

Zo bevat bijvoorbeeld het Europees Sociaal Handvest (herzien) van de Raad van Europa sinds 1991 een nieuw artikel 30 dat het recht op bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting regelt. (26) Dit artikel schrijft een algehele en gecoördineerde aanpak voor teneinde de daadwerkelijke toegang te bevorderen tot, met name, werk, huisvesting, opleiding, onderwijs, cultuur en sociale en medische bijstand.

De VN-Mensenrechtenraad heeft, nog op verzoek van Joseph Wresinski in 1987, het onderwerp *“Rechten van de Mens en Extreme Armoede”* aangepakt. Dit leidde tot een aantal belangrijke studies en bijeenkomsten. Op basis van dat werk nam de Raad in september 2012 *“de Richtlijnen Extreme Armoede en Mensenrechten”* aan. (27)

Na 17 oktober 1987 hebben veel groepen over de hele wereld het initiatief genomen om de Werelddag van verzet tegen extreme armoede te vieren. Op veel plaatsen en bij verschillende internationale organisaties hebben zij monumenten ingehuldigd met de tekst van de Gedenksteen in Parijs. De wereldwijde belangstelling heeft er toe geleid dat, in december 1992, de Algemene Vergadering van de VN de Werelddag van 17 oktober heeft uitgeroepen tot “Internationale dag voor de uitroeiing van

armoede”.

Ook de inspanningen van UNICEF om in zijn programma's *“Het bereiken van de armsten”* te bevorderen, zijn duidelijk door Wresinski beïnvloed.

Tenslotte is de recente Resolutie van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties over de resultaten van Topconferentie over Duurzame Ontwikkelings Doelstellingen (DOD) 2015 – 2030 een duidelijk voorbeeld. De tekst zelf, paragraaf 4, bevat de afspraak: (...) *“We verbinden ons ertoe om niemand achter te laten. Uitgaande van de basisidee dat de waardigheid van de mens fundamenteel is, willen we dat de hoofddoelstellingen en subdoelstellingen worden bereikt voor alle landen en bevolkingen en voor alle geledingen van de maatschappij. En we zullen er daarbij naar streven om degenen, die het verst achterop zijn, het eerst te bereiken.”* (28).

De bovenstaande voorbeelden tonen aan dat de inspanningen van Wresinski er toe hebben geleid dat de internationale beweging ATD Vierde Wereld door internationale instellingen, op o.m. het gebied van armoede en mensenrechten, als een serieuze partner wordt beschouwd. Dank zij Joseph Wresinski kan de armste bevolking van de wereld voortaan op plekken waar dit eerst niet het geval was, meer en fundamenteeler deelnemen en bijdragen aan de dialoog over vraagstukken waar de mensheid voor staat; al is er nog een weg te gaan om niemand achterlaten wereldwijd echt tot een gangbare praktijk te maken.

We mogen daarom zeggen dat Joseph Wresinski past in de “lijn” van grote figuren, verdedigers van mensenrechten en vredesstrijders, als Tobias Asser, Titus Brandsma, René Cassin, Aletta Jacobs, Maarten Luther King, Nelson Mandela, Rigoberta Menchú, Robert Schuman, Elie Wiesel...

Ton Redegeld

1 Voetnoten

- 1 . Zie Publicatielijst, hieronder
- 2 . De K.A.J. (Katholieke Arbeiders Jeugd ofwel de Kajotters, JOC in het Frans) is in 1925 opgericht door de Belgische (Vlaamse) priester Joseph Cardijn. Ze heeft zich snel uitgebreid naar andere landen, en naar Frankrijk in 1927.
- 3 . Mission de France is een beweging van priesterarbeiders opgericht in 1941. Ze wil het contact met de arbeiders herstellen. Ze wordt in 1954 door de Kerk verboden.
- 4 . De armen zijn de Kerk, blz. 69 en 70.
- 5 . Introductie van Joseph Wresinski over “Familles inadaptées et relations humaines, Compte rendu du Colloque international sur les familles inadaptées, sous le patronage du Comité national français pour l'UNESCO, les 12, 13, 14 mai 1961 (Paris, ATD, 1961) blz 9 e.v.
- 6 . De permanente medewerkers van de beweging noemen we ook volontairs. Ze vormen een internationaal volontariaat. Ze stellen zich voor langere tijd beschikbaar om met en voor heel arme en uitgesloten bevolkingsgroepen te werken op plekken waar de beweging hen nodig heeft. Momenteel zijn rond de 400 mensen lid van dit 'Internationaal volontariaat' en werkzaam in een dertigtal landen verspreid over de wereld.
- 7 . De armen zijn de Kerk, blz. 69, 70
- 8 . De afkorting ATD (Hulp in iedere nood) maakt vanouds onderdeel uit van de naam van de nationale verenigingen van de beweging. Ze staat tegenwoordig voor “All Together for Dignity” of wel “Allen Tesamen voor (de menselijke) Waardigheid”.
- 9 . Le secret de l'espérance, zie publicatielijst
- 10 . Onder deze wetenschappers bevinden zich internationaal bekende economen en sociologen, zoals Vilhelm Aubert, Christian Debuyst, Henning Friis, Jules Klanfer, Jean Labbens, Samuel Miller, Lloyd Oehlin, Peter Townsend...
- 11 . Alwine de Vos van Steenwijk (1921 – 2012) is de eerste

vrouwelijke diplomaat in Nederlandse dienst. In januari 1960, werkt ze bij de Nederlandse vertegenwoordiging bij de OECD in Parijs. Ze leest een artikel over het kamp van Noisy-le-Grand en gaat er op bezoek. Vanaf dat moment sluit ze zich bij Joseph Wresinski aan en richt, op zijn verzoek, het Bureau voor sociaal Onderzoek op, dat vervolgens het "Instituut voor onderzoek en vorming op het gebied van menselijke relaties" wordt genoemd. Ze bekleed jarenlang (1973 – 2003) het voorzitterschap van de Internationale beweging ATD Vierde Wereld.

12 . Zie met name Labbens, Jean: *le Quart Monde, la condition sous-prolétarienne* (Pierrelaye, Editions Science et Service, 1969)

13 . In die periode ontdekt Joseph Wresinski de geschriften van Louis-Pierre Dufourny de Villiers (1739 -1796): *Les cahiers du quatrième ordre* (réédition Paris, Edhis, 1967), uit de tijd van de Franse revolutie. Dufourny bepleit daarin om de standen op te heffen ofwel voor de armsten een aparte vertegenwoordiging te creëren bij de Nationale Vergadering die op dat moment uit drie standen bestaat. Arme groepen die niet vertegenwoordigd zijn, moeten ook klaagschriften opstellen. Hij spreekt over de Vierde Stand. Joseph Wresinski laat zich bij zijn acties vanaf 1968 hierdoor inspireren en spreekt voortaan van "de Vierde Wereld". Zie in de publicatielijst het artikel van Henri Bossan en het proefschrift van Michèle Grenot.

14 . Un peuple parle: (Paris, ATD, 1968) revue Igloos Science et Service n°41 – 42 (mai – juin- juillet- août 1968) .

15 . Het Handvest van de Rechten van de Mens bestaat uit de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van de VN van 1948 (UNUVRM) en de twee daarbij horende internationale verdragen van 1966, te weten het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele Rechten (IVESCR) en het Internationaal Verdrag inzake burgerlijke en politieke Rechten (IVBPR)

16 . De armen zijn de Kerk, blz. 187 en 188.

17 . De ondeelbaarheid van alle mensenrechten is belichaamd in de Universele Verklaring van 1948, maar is in Europese en internationale mensenrechtenverdragen ter zijde geschoven. Pas veel later heeft de Wereldconferentie over de mensenrechten, Wenen 14 – 25 juni 1993 (doc. A/Con. 157/23) het ondeelbare en onderling afhankelijke karakter van alle universele mensenrechten opnieuw bevestigd.

18 . Wresinski, Joseph: "Notre présence au coeur des familles est signe de libération si nous sommes présents dans les instances

internationales”, Dossiers de Pierrelaye, octobre-novembre 1983 (interne publicatie).

19 . “Notre présence au cœur des familles est signe de libération si nous sommes présents dans les instances internationales”, o.c.

20 . “Notre présence au cœur des familles est signe de libération si nous sommes présents dans les instances internationales”, o.c.

21 . Lijst van NGO's bij de Economische en Sociale Raad van de VN (ECOSOC). Het is de eerste mogelijkheid om relaties te onderhouden met de instellingen van de VN en informatie uit te wisselen. Later heeft de beweging de algemene raadgevende status verkregen.

22 . Het Forum permanent «Extrême pauvreté dans le monde» geeft een nieuwsbrief uit in verschillende talen en organiseert regelmatig bijeenkomsten en seminars. Momenteel noemt het zich “Forum de refus de la misère” (Platform van verzet tegen extreme armoede).

23 . Conseil économique et social: 'Grande pauvreté et précarité économique et sociale' (Paris, Documentation française, 1987, n°6 de 28 février 1987)

24 . Redegeld, Ton: “Voortbouwen op het unieke gedachtegoed van Joseph Wresinski”, gepubliceerd in *In dialoog met de Vierde Wereld over armoede en mensenrechten*, Verslag van de studieconferentie op 21 november 2007 in Amersfoort, (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 2008). blz. 19 – 27

25 . Algemeen Verslag over de Armoede (1994), ATD Vierde Wereld, Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten (afdeling maatschappelijk werk), Koning Boudewijn Stichting, Brussel

26 . Artikel 30 Recht op bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting

Teneinde de doeltreffende uitoefening te waarborgen van het recht op bescherming tegen armoede en sociale uitsluiting, verbinden de Partijen zich:

a. maatregelen te nemen binnen het kader van een algehele en gecoördineerde aanpak om de daadwerkelijke toegang te bevorderen van personen die zich in een situatie van sociale uitsluiting of armoede bevinden of in die situatie terecht dreigen te komen, alsook hun gezinsleden, tot, met name, werk, huisvesting, opleiding, onderwijs, cultuur en sociale en medische bijstand;

b. deze maatregelen te toetsen met het oog op de aanpassing daarvan indien noodzakelijk.

27 . Doc. A/HRC/21/39. Zie voor de inhoud en de betekenis van deze richtlijnen de volgende nummers van Vierde Wereld Verkenningen: n° 20 getiteld: “VN Richtlijnen inzake extreme armoede en mensenrechten: een doorbraak in het denken over en de actie tegen armoede” en n° 21-22 dat een Nederlandse vertaling van de richtlijnen bevat.

28 . De Resolutie van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, getiteld “*Transforming our world: the 2030 Agenda for sustainable development*” van 25 september 2015 (A/70/1) legt de afspraken vast van de “VN-Top ter goedkeuring van de ontwikkelingsagenda voor de periode na 2015”

Ze bevat een actieplan met de 17 overeengekomen Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (DOD).

De Preambule legt het verband tussen vrede, armoede en milieu. Armoede in al haar vormen, waaronder ook extreme armoede, vormt de grootste uitdaging waarmee de wereld wordt geconfronteerd. (...) we verbinden ons om niemand achter te laten.(...) en zijn vastberaden om een einde te maken aan armoede en honger (...) en te verzekeren dat alle mensen hun potentieel ten volle kunnen ontwikkelen in waardigheid en gelijkheid en in een gezonde omgeving. (...).

Paragraaf 4 legt enkele afspraken vast: (...) We verbinden ons ertoe om niemand achter te laten. Uitgaande van de basisidee dat de waardigheid van de mens fundamenteel is, willen we dat de hoofddoelstellingen en subdoelstellingen worden bereikt voor alle landen en bevolkingen en voor alle geledingen van de maatschappij. En we zullen er daarbij naar streven om degenen die het verst achterop zijn, het eerst te bereiken.

Publicatielijst

° ATD Vierde Wereld: *In dialoog met de Vierde Wereld over armoede en mensenrechten* (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 2008) Verslag van de studieconferentie op 21 november 2007 in Amersfoort.

° Bossan, Henri: “Louis-Pierre Dufourny de Villiers, Pour les droits des plus pauvres, jusqu'aux plus pauvres, à la représentation politique, (1789-1790)” gepubliceerd in *Démocratie et pauvreté, du quatrième ordre au quart monde*, (Paris, Albin Michel, 1991) blz. 141 – 155

° Cuny, Georges-Paul: *L'homme qui déclara la guerre à la misère*, (Paris, Albin Michel, 2015)

° de Gaulle Antonioz, Geneviève: *Le secret de l'espérance*, (Paris, Fayard / éditions Quart Monde, 2001

° de la Gorce, Francine: *Père Joseph face au malheur* (Pierrelaye, ATD Quart Monde, 2003, document interne)

° de Vos van Steenwijk, Alwine Antoinette: *Père Joseph, de man in wie de armsten zich herkennen* (Alsmeer, Boekmakerij/uitgeverij Luyten, 1990)

° Grenot, Michèle: *Le souci des plus pauvres, Dufourny, la Révolution française et la démocratie*, (Rennes, Presses universitaires de Rennes, 2014)

° Igloos: *Un peuple parle* (Paris, ATD, 1968) revue Igloos Science et Service n°41 – 42 (mai – juin- juillet- août 1968) .

° International Movement ATD Fourth World. *Challenge 2015: Towards sustainable development that leaves no one behind* (Paris, ATD Quart Monde, 2014) revue Quart Monde, Dossiers et documents n°23.

° Redegeld, Ton: “Voortbouwen op het unieke gedachtegoed van Joseph Wresinski”, gepubliceerd in “*In dialoog met de Vierde Wereld over armoede en mensenrechten*”, Verslag van de studieconferentie op 21 november 2007 in Amersfoort, (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 2008) blz. 19 – 27

° Tweehuijsen, Niek: *Strootjes in het zand* (Leeuwarden, Elikser, 2013), (bestaat ook in het Frans).

° Wresinski, Joseph: Voorwoord in *Les nouveaux aspects de la famille, principes de la promotion sociale de la famille inadaptée*, (Parijs, Bureau de recherches sociales de l'association Aide à Toute Détresse, 1963), Verslag van de studiecycclus 1962 / 1963 van de Groupe d'étude sur les familles inadaptées, blz. 7 – 10.

° Wresinski, Joseph: *De armen zijn de Kerk* (Antwerpen/Breda, Uitgeverij Unistad, 1984), vertaling uit het Frans door Ed Herkes en Eugène Notermans.

° Wresinski, Joseph: *Zalig jullie Armen* (Antwerpen/Breda, Uitgeverij Unistad, 1986) vertaling uit het Frans door Ed Herkes.

° Wresinski, Joseph: *La grande pauvreté, défi posé aux droits de l'homme*, toespraak voor de Commissie van de mensenrechten van de VN, Genève, 20 februari 1987.

° Wresinski, Joseph: *La grande pauvreté, défi posé aux droits de l'homme en notre temps*, schriftelijke bijdrage voor de 43ème zitting van de Commissie van de mensenrechten van de VN, februari - maart 1987, in Genève. Van deze tekst is een Nederlandse vertaling uitgebracht in Vierde Wereld Verkenningen n°14.

° Wresinski, Joseph: “Les plus pauvres, révélateurs de l'indivisibilité des droits de l'homme” bijdrage aan “*la réflexion fondamentale de la Commission Nationale Consultative des Droits de l'Homme*”, gepubliceerd in: Commission Nationale Consultative des Droits de l'Homme (Paris, la Documentation française, 1989) blz. 221 - 237. Van deze tekst is een Nederlandse vertaling uitgebracht: *De mensenrechten zijn ondeelbaar, de armsten bewijzen het!* (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 1996) Vierde Wereld Visie n°6.

De reeks Vierde Wereld Verkenningen brengt teksten uit van interviews, van Joseph Wresinski, boekbesprekingen, voordrachten en bijdragen over acties tegen extreme armoede. Er verschijnen in principe 3 tot 5 nummers per jaar. Selectie van uitgebrachte nummers:

No 9. Wresinski, Joseph: *De denkwijze van de armen: onmisbaar om armoede de wereld uit te helpen*. (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 2006) Vierde Wereld Verkenningen, maart 2006.

No 12. Wresinski, Joseph: *Het geweld dat de armen wordt aangedaan*. (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 2006) Vierde Wereld Verkenningen, december 2006.

N°19. Redegeld-Bossot, Huguette: *Hoe ontstonden enkele specifieke karaktertrekken van ATD Vierde Wereld?* (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 2012) Vierde Wereld Verkenningen, januari 2012.

N° 20. Redegeld, Ton: *VN richtlijnen inzake extreme armoede en mensenrechten: een doorbraak in het denken over en de actie tegen armoede* (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 2013) Vierde Wereld Verkenningen, april 2013.

N° 21 – 22. VN Hoog Commissariaat voor de mensenrechten: *Richtlijnen inzake extreme armoede en rechten van de mens, voorgelegd door de Speciale rapporteur over extreme armoede en mensenrechten, mevrouw Magdalena Sepúlveda Carmona* (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 2013) Vierde Wereld Verkenningen, oktober 2013.

N°24. S.M. Miller: *Wat ik in al die jaren van de beweging ATD Vierde Wereld heb geleerd; ervaringen / observaties van een Amerikaanse socioloog* (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 2015) Vierde Wereld Verkenningen, september 2015.

N° 25. Redegeld, Ton: *Discriminatie op grond van armoede. Het bevorderen van een (Europese) aanpak* (Den Haag, ATD Vierde Wereld, 2016) Vierde Wereld Verkenningen, maart 2016.

Colofon

Vierde Wereld Verkenningen, januari **2017**, nr. **26** ISSN 1572-5537

Uitgave van de stichting ATD Vierde Wereld Nederland

Regentesseplein 13, 2562 EV Den Haag

tel: 070 - 361 57 87

e-mail: denhaag@atd-vierdewereld.nl

website: www.atd-vierdewereld.nl

verschijnt 3 - 5 per jaar; prijs van nummer 26: 2,00 euro (excl. porto).

IBAN NL 27 INGB 0002 7522 00 BIC INGBNL2A

redactie: John Habets, Ton Redegeld

© **ATD Vierde Wereld Nederland.**

Voor overname is toestemming van de redactie nodig. De in deze uitgave gedane voorstelling van feiten en standpunten komt uitsluitend voor rekening van de auteur en geeft niet per se het gezichtspunt van de beweging ATD Vierde Wereld weer.

trefw: (schrijnende) armoede, discriminatie, gelijke behandeling, mensenrechten, Verenigde Naties, VN richtlijnen inzake extreme armoede en rechten van de mens, Vrede, Joseph Wresinski

Bestelbon

Naam.....

Adres.....

Postcode Plaats

Telefoon.....

E-mail.....

°wens informatie over ATD Vierde Wereld

°vraagt jaaroverzicht 2015 aan

°wens op de hoogte te blijven van toekomstige nummers van Vierde Wereld Verkenningen

°wil het kwartaalblad Vierde Wereld ontvangen

°wil lid, steunlid worden (respectievelijk: 10, 20 euro, per jaar)

opsturen aan: ATD Vierde Wereld, Regentesseplein 13,
2562 EV Den Haag. E-mail: denhaag@atd-vierdewereld.nl